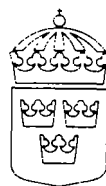


Justitiekontorets betänkande

1986/87:32

om kontraktsvård m. m.

(prop. 1986/87:106 jämte motioner)



JuU

1986/87:32

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet förslag av regeringen till ändringar i bl. a. brottsbalken. Ändringarna syftar till att göra det möjligt att använda en form av s. k. kontraktsvård som en ny variant av kriminalvård i frihet och som ett alternativ till fängelse. En annan ändring innebär att domstolen, när den dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn, skall kunna ålägga den dömde att avhjälpa skada som han vållat.

Utskottet ställer sig i huvudsak bakom regeringens förslag men med hänsyn till att reformen kräver visst förberedelsearbete föreslår utskottet att ikraftträdandet framflyttas till den 1 januari 1988. Utskottet föreslår vidare ett tillkännagivande till regeringen om obligatoriskt samråd mellan åklagaren och frivården när fråga uppkommer om att förändra kontraktsvård till fängelse.

Till betänkandet har fogats bl. a. två gemensamma borgerliga reservationer, den ena beträffande införande av samhällstjänst och den andra beträffande kontraktsvårdsförslaget som reservanterna avstyrker.

Propositionen m. m.

I proposition 1986/87:106 föreslår regeringen (justitiedepartementet) — efter hörande av lagrådet — att riksdagen antar i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
3. lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 18.

I samband med propositionen behandlas *dels* de med anledning av propositionen väckta motionerna 1986/87:Ju113 av Allan Ekström (m), 1986/87:Ju114 av Elving Andersson m. fl. (c), 1986/87:Ju115 av Lars Werner m. fl. (vpk), 1986/87:Ju116 av Karin Israelsson m. fl. (c, m, fp), 1986/87:Ju117 av Karin Ahrlund m. fl. (fp), 1986/87:Ju118 av Hans Nyhage (m), 1986/87:Ju119 av Anita Johansson m. fl. (s), 1986/87:Ju120 av Per-Olof

Strindberg m. fl. (m) och 1986/87:Ju121 av Lena Öhrsvik (s), *delsyrkanden* i de under den allmänna motionstiden förra året och i år väckta motionerna 1985/86:Ju614 av Karin Söder m. fl. (c), 1985/86:Ju616 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), 1986/87:Ju610 av Göran Ericsson (m), 1986/87:Ju612 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), 1986/87:Ju636 av Bo Lundgren (m) och Rolf Clarkson (m), 1986/87:Ju637 av Hugo Bergdahl (fp) och Elver Jonsson (fp), 1986/87:Ju802 av Carl Bildt m. fl. (m), 1986/87:Ju808 av Olöf Johansson m. fl. (c) och 1986/87:Ju816 av Yngve Wernersson (s).

Motionsyrkandena redovisas på s. 15—17.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

JuU 1986/87:32

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 33 kap. 7 § skall upphöra att gälla,
dels att 27 kap. 5 §, 28 kap. 1, 3, 5, 6, 8, 9 och 11 §§, 33 kap. 5 §, 34 kap.
6 § samt 38 kap. 3, 6, 8 och 9 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

5 §

Har den dömda förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad i hans förmåga står att fullgöra denna skyldighet. Rätten äger föreskriva att han under prövotiden skall söka fullgöra skadeståndsskyldigheten eller del därav på tid och sätt som angivas i domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten föreskriva att denne på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

Föreskrift som avses i första stycket *må*, efter ansökan av åklagare eller den dömda, ändras eller upphävas, när skäl *äro därtill*.

Föreskrift som avses i första eller andra stycket får ändras eller upphävas efter ansökan av åklagare eller den dömda, när *det finns skäl till det*.

28 kap.

1 §¹

Skyddstillsyn får ådömas för ett brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till den tilltalades personliga förhållanden finns anledning anta att påföljden kan bidra till att han avhåller sig från fortsatt brottslighet. Är mera ingripande påföljd påkallad, får skyddstillsyn dock inte ådömas.

Den som är under aderton år *må* ej dömas till skyddstillsyn, med mindre denna påföljd finnes lämpligare än vård inom socialtjänsten.

Är det lindrigaste straff som är stadgat för brottet fängelse i ett år eller däröver, *må* dömas till skyddstillsyn allenast om särskilda skäl *äro därtill*.

Kan det antas att missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som påkallar vård eller annan behandling i väsentlig grad har bidragit till att brottet har begåtts, skall

¹ Senaste lydelse 1983:240.

rätten, när den bedömer frågan huruvida skyddstillsyn är en tillräckligt ingripande påföljd, särskilt beakta om den tilltalade förklarar sig villig att undergå lämplig behandling som enligt en för honom uppgjord plan kan anordnas i samband med verkställigheten av en dom på skyddstillsyn.

3 §²

Om det av hänsyn till allmän laglydnad provas oundgängligen erforderligt att skyddstillsyn förenas med frihetsberövande, må jämte skyddstillsyn dömas till fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader.

Om förhållandena påkallar det, får rätten förordna att domen på fängelse skall gå i verkställighet utan hinder av att den inte har vunnit laga kraft.

Är i fall som avses i 1 § fjärde stycket den planerade behandlingen av avgörande betydelse för att skyddstillsyn bedöms vara en tillräckligt ingripande påföljd, skall rätten i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

5 §³

Skyddstillsyn skall vara förenad med övervakning från dagen för domen. Rätten får dock förordna att övervakningen skall anstå till dess domen har vunnit laga kraft mot den dömden. Om domen överklagas, kan högre rätt förordna att vidare verkställighet inte får äga rum.

Övervakningen skall upphöra utan något särskilt förordnande när ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av 7 eller 9 §.

Övervakningen skall upphöra utan något särskilt förordnande när ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av fjärde stycket eller av 7 eller 9 §.

Har verkställigheten avbrutits till följd av beslut av högre rätt men döms den tilltalade därefter ändå till skyddstillsyn, skall den tid under vilken verkställighet ej ägt rum inte räknas in i prøvotiden eller den tid som anges i andra stycket.

Har skyddstillsyn förenats med behandlingsplan som den dömden har åtagit sig att följa, får rätten i domen förordna om längre övervakningstid än vad som anges i andra stycket. Tiden får dock inte sättas längre än vad som behövs för att behandlingen skall kunna slutföras och får inte överstiga prøvotiden.

² Senaste lydelse 1983:240.

³ Senaste lydelse 1983:240.

6 §⁴

Vad som föreskrivs i 26 kap. 12–17 §§ skall tillämpas på motsvarande sätt beträffande den som har dömts till skyddstillsyn. Rätten skall dock i domen förordna övervakare, om inte särskilda skäl talar mot det. Vidare får rätten i domen meddela föreskrifter enligt 26 kap. 15 § första och andra styckena.

Vad som föreskrivs i 26 kap. 12–17 §§ skall tillämpas på motsvarande sätt beträffande den som har dömts till skyddstillsyn. Rätten skall dock i domen förordna övervakare, om inte särskilda skäl talar mot det. Vidare får rätten i domen meddela föreskrifter enligt 26 kap. 15 § första och andra styckena samt 27 kap. 5 § andra stycket. Övervakningsnämnden får ändra eller upphäva en föreskrift av sistnämnda slag när det finns skäl till det.

I fall som avses i 3 § tredje stycket skall i domen alltid meddelas föreskrift om den behandlingsplan som den dömden har åtagit sig att följa. Därvid får även föreskrivas att den som ansvarar för behandlingen skall göra anmälan till skyddskonsulenten och åklagaren om den dömden allvarligt åsidosätter sina åligganden enligt planen.

En behandlingsplan som avses i andra stycket får innehålla bestämmelser om att den dömden åtar sig skyldighet att genomgå kroppsvisitation och kroppsbesiktning för kontroll av att han ej missbrukar heroendeframkallande medel.

8 §⁵

Har den dömden allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antas att han icke skall låta sig rättas genom åtgärd som övervakningsnämnden äger vidtaga, skall nämnden hos åklagare göra framställning att vid domstol föres talan om undanröjande av skyddstillsynen.

Har den dömden allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antas att sådana åtgärder som övervakningsnämnden får vidta blir utan verkan, skall nämnden hos åklagare göra framställning om att han vid domstol för talan om att skyddstillsynen skall undanröjas. Även utan framställning från nämnden får sådan talan väckas, om den dömden i fall som avses i 3 § tredje stycket allvarligt har åsidosatt sina åligganden enligt den behandlingsplan som gäller för honom.

⁴ Senaste lydelse 1983:240.

⁵ Senaste lydelse 1979:680.

Talan som *nu sagts* skall anhängiggöras före prövotidens utgång.

Talan skall anhängiggöras före prövotidens utgång.

9 §⁶

Undanröjesskyddstillsynen skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn *tagas* till vad den dömde undergått till följd av domen å skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som ådömts enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §; *och må* fängelse ådömas på kortare tid än för brottet är *stadgat*.

Undanröjs skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn *tas* till vad den dömde *har* undergått till följd av domen *på* skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som ådömts enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §. *I fall som här avses får* fängelse ådömas på kortare tid än *vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 3 § tredje stycket lämnats i domen skall, om fängelse ådöms, detta beaktas när straffets längd bestäms.*

Finns tillräckliga skäl ej föreligga att undanröja skyddstillsynen, må rätten i stället besluta åtgärd som avses i 7 §. Sådan åtgärd må ej beslutas efter prövotidens utgång.

11 §⁷

Uppkommer fråga om att undanröja skyddstillsynen eller att vidta åtgärd som avses i 7 § eller åtgärd för att den dömde skall underkasta sig vård eller behandling, eller har den dömde undandragit sig övervakningen, får övervakningsnämnden eller domstol vid vilken föres talan enligt 8 §, om omständigheterna föranleder det, förordna att den dömde skall på lämpligt sätt omhändertas i avvaktan på vidare förordnande. Ett sådant beslut skall omprövas så ofta anledning till det föreligger.

Den som sålunda omhändertas får inte kvarhållas längre än en vecka. Om det finns synnerliga skäl, får dock genom nytt beslut förordnas att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter prövotidens utgång får den omhändertagne inte kvarhållas.

Den som sålunda omhändertas får inte kvarhållas längre än en vecka. Om det finns synnerliga skäl, får dock genom nytt beslut förordnas att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka.

Är den dömde omhändertagen när domstolen meddelar beslut att skyddstillsynen skall undanröjas, får den förordna att han skall vara omhändertagen till dess beslutet vinner laga kraft.

Efter prövotidens utgång får den omhändertagne inte kvarhållas.

⁶ Senaste lydelse 1979:680.

⁷ Senaste lydelse 1983:240.

33 kap.

5 §⁸

Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömda med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande, som föregått den villkorliga domen, domen på skyddstillsyn eller dom, *varigenom* förordnats att den *genom sådan dom ådömda påföljden* skall avse även ytterligare brott. *Detta gäller dock endast* i den mån *frihetsberövandet icke tillgodoräknats* enligt första eller tredje stycket.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, äger, i den mån *tillgodoräknande inte skett* enligt första eller tredje stycket, första stycket tillämpning även i fråga om

1. *frihetsberövande som föregått den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn,*

2. *frihetsberövande som föregått dom genom vilken förordnats att den villkorliga domen eller skyddstillsynen skall avse även ytterligare brott samt*

3. *sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 11 § tredje stycket.*

Dömes någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

34 kap.

6 §⁹

Är den tidigare ådömda påföljden skyddstillsyn, får rätten vid tillämpning av 1 § 1, om det anses påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad, även döma till dagsböter, högst etthundra-åttio, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller ej. Är fängelse föreskrivet för det nya brottet och provas frihetsberövande oundgängligen erforderligt av hänsyn till allmän laglydnad, får rätten i stället för att döma till böter döma till fängelse enligt 28 kap. 3 §.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, *må* rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prøvotiden till högst fem år.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, *får* rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prøvotiden till högst fem år. *Har den dömda åtagit*

⁸ Senaste lydelse 1986:645.

⁹ Senaste lydelse 1983:240.

Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande skäligen hänsyn tagas till vad den dömden undergått till följd av domen å skyddstillsyn och till vad han avtjänat av fängelse som ådömts enligt första stycket eller 28 kap. 3 § även som till böter som ådömts enligt första stycket eller 28 kap. 2 §; och må fängelse ådömas på kortare tid än för brottet är stadgat.

sig att följa en sådan behandlingsplan som avses i 28 kap. 1 § fjärde stycket, tillämpas även 28 kap. 3 § tredje stycket och 6 § andra och tredje styckena.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall när straffets längd bestäms skäligen hänsyn tas till vad han har undergått till följd av domen på skyddstillsyn och till vad han har avtjänat av fängelse som ådömts enligt första stycket eller 28 kap. 3 § liksom till böter som ådömts enligt första stycket eller 28 kap. 2 §. I fall som här avses får fängelse ådömas på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 28 kap. 3 § tredje stycket lämnats i domen skall, om fängelse ådöms, detta beaktas, när straffets längd bestäms.

Fängelse enligt första stycket må ej ådömas och beslut enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn må ej meddelas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömden häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

38 kap.

3 §¹⁰

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § andra stycket eller 6 § upptages av den rätt som först avgjort det mål vari meddelats villkorlig dom.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam.

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § tredje stycket eller 6 § upptages av den rätt som först avgjort det mål vari meddelats villkorlig dom.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål vari skyddstillsyn ådömts.

Mål som avses i denna paragraf må ock upptagas av domstol, där brottmål mot den dömden är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömden mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

6 §¹¹

Nämndemän skall deltaga vid underrätts avgörande av fråga, som avses i 2 § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd

¹⁰ Senaste lydelse 1983:240.

¹¹ Senaste lydelse 1983:377.

enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 5 § *andra* stycket eller 28 kap. 11 §, är underrätt domför med en lagfaren domare.

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 28 kap. 11 § *första och andra styckena*, är underrätt domför med en lagfaren domare.

8 §¹²

I mål om åtgärd enligt 2 § eller 27 kap. 5 § *andra* stycket eller 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall underrätt lämna den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bliva muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde lämnas tillfälle att yttra sig där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § *må* beslutas utan att tillfälle *beredes* den dömde att yttra sig.

I mål om åtgärd enligt 2 § eller 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall underrätt lämna den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bliva muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde lämnas tillfälle att yttra sig där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § *första och andra styckena* får beslutas utan att tillfälle *bereds* den dömde att yttra sig.

9 §¹³

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § *andra* stycket, 28 kap. 11 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller provotid.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § *tredje* stycket, 28 kap. 11 § *första och andra styckena* eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller provotid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

¹² Senaste lydelse 1981:211.

¹³ Senaste lydelse 1983:240.

Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 34 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Kan intagen genom vistelse utanför anstalt bli föremål för särskilda åtgärder som kan *antagas* underlätta hans anpassning i samhället, kan medgivande att för sådant ändamål vistas utanför anstalten *lämnas honom* under lämplig tid, om särskilda skäl föreligger. För vistelsen skall ställas de villkor som kan anses erforderliga.

*Föreslagen lydelse*34 §¹

Kan *en* intagen genom vistelse utanför anstalt bli föremål för särskilda åtgärder som kan *antas* underlätta hans anpassning i samhället, kan *han få* medgivande att för sådant ändamål vistas utanför anstalten under lämplig tid, om särskilda skäl föreligger. *Därvid skall särskilt beaktas om den intagne behöver vård eller annan behandling mot missbruk av beroendeframkallande medel.*

För vistelsen skall ställas de villkor som kan anses erforderliga. *Vistelse utom anstalt för vård eller behandling bör inte påbörjas så tidigt att den planerade vård- eller behandlingstiden blir kortare än den beräknade återstående verkställighetstiden.*

Första stycket gäller ej en intagen som avses i 7 § tredje stycket och som är placerad i slutanstalt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

¹ Senaste lydelse 1982:401.

Lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*19 §¹

Har någon genom dom, som *må* verkställas, *ehuru* den *icke* äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i *fångvårdsanstalt*, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall; om *ej* annat är *stadgat*, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol *inledes* förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller *ock* annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han intagen i anstalt som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid *gäldas* av *statsverket*. Även kostnad för annan rättshjälp åt den dömde skall *gäldas* av *statsverket*.

Föreslagen lydelse

Har någon genom dom, som *får* verkställas, *trots* att den *inte* äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i *kriminalvårdsanstalt*, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. *Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.*

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om *inte* annat är *föreskrivet*, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol *inleds* förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller *som avser* annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han intagen i anstalt som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid *betalas* av *staten*. Även kostnad för annan rättshjälp åt den dömde skall *betalas* av *staten*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

¹ Senaste lydelse 1972:431.

Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.

Härigenom föreskrivs att 5, 9 och 19 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m. skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5 §

Bestämmelserna i 4 § äger motsvarande tillämpning i fråga om den som undergår fängelse eller på annan grund är intagen i kriminalvårdsanstalt.

Bestämmelserna i 4 § äger motsvarande tillämpning i fråga om den som *är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottshalken eller som* undergår fängelse eller på annan grund är intagen i kriminalvårdsanstalt.

9 §¹

Är den som skall undergå fängelse häktad eller *är han* intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras omedelbart befordra domen till verkställighet.

Är den som skall undergå fängelse häktad, *omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottshalken* eller intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras omedelbart befordra domen till verkställighet.

Förvaras den som är häktad i målet ej i kriminalvårdsanstalt, skall han för verkställighet förpassas till sådan anstalt.

Är den dömd häktad i annat mål när domen får verkställas och förvaras han ej i kriminalvårdsanstalt, får verkställigheten påbörjas där han förvaras.

19 §

Vid verkställighet av fängelse räknas strafftiden, när den dömd är häktad eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, från den dag då domen får verkställas och i annat fall från den dag då den dömd enligt 10 § intages i allmänt häkte eller kriminalvårdsanstalt eller omhändertages av polismyndighet för förpassning.

Vid verkställighet av fängelse räknas strafftiden, när den dömd är häktad eller *omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottshalken eller* på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, från den dag då domen får verkställas och i annat fall från den dag då den dömd enligt 10 § intages i allmänt häkte eller kriminalvårdsanstalt eller omhändertages av polismyndighet för förpassning.

¹ Senaste lydelse 1986:653.

Tid, under vilken den dömda hållits i häkte i målet efter det att slutlig dom däri meddelades, skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

Tid, under vilken den dömda hållits i häkte i målet *eller varit omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken* efter det att slutlig dom *eller beslut* däri meddelades, skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

Lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av
häktade och anhållna m. fl.

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1976:371) om behandlingen av
häktade och anhållna m. fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Vad som sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på

- | | |
|--|--|
| 1. den som har anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott, | |
| 2. den som har intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt <i>och</i> | 2. den som har intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt, |
| 3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. | 3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt <i>och</i> |
| | 4. den som har omhändertagits enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken i avvaktan på att beslut om undanröjande av skyddstillsyn vinner laga kraft. |

Denna lag tillämpas inte på barn som gripits enligt 16 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

¹ Senaste lydelse 1984:956.

Med anledning av propositionen väckta motioner

I motion 1986/87:Jul13 av Allan Ekström (m) hemställs

- att riksdagen hos regeringen begär förslag till införande av fritidsfängelse i enlighet med vad motionen närmare innehåller (yrkande 1),
- att riksdagen avslår förslaget om kontraktsvård som alternativ till fängelsestraff (yrkande 2).

I motion 1986/87:Jul14 av Elving Andersson m. fl. (c) hemställs

- att riksdagen beslutar att, med avslag på propositionen i denna del, av regeringen begära förslag om införande av påföljden villkorligt fängelse i kombination med kontraktsvård så som i motionen anförts (yrkande 1),
- att riksdagen beslutar att, med avslag på propositionen i denna del, av regeringen begära förslag om införande av påföljden samhällstjänst så som motionen förordar (yrkande 2).

I motion 1986/87:Jul15 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om rättstillämpning och resurser för missbrukarvård.

I motion 1986/87:Jul16 av Karin Israelsson m. fl. (c, m, fp) hemställs att riksdagen beslutar att från kontraktsvård undanta rattfyllerister därest riksdagen beslutar införa den i propositionen föreslagna verksamheten med kontraktsvård.

I motion 1986/87:Jul17 av Karin Ahrlund m. fl. (fp) hemställs att riksdagen beslutar att med avslag på propositionen vad gäller förslaget till kontraktsvård och därmed sammanhängande förslag till lagändringar hos regeringen begära ett nytt förslag som innebär att kontraktsvård införs som en ny påföljd, villkorligt fängelse, i enlighet med vad i motionen anförts.

I motion 1986/87:Jul18 av Hans Nyhage (m) hemställs

- att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om kontraktsvård (yrkande 1),
- att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om den dömdes skyldighet att ersätta skadelidande (yrkande 2),
- att riksdagen beslutar i enlighet med vad som i motionen anges om betalningsansvaret vid 34 §-placeringar (yrkande 3),
- att riksdagen beslutar att ikraftträdandet av lagändringarna skall ske den 1 januari 1988 (yrkande 4).

I motion 1986/87:Jul19 av Anita Johansson m. fl. (s) hemställs

- att riksdagen beslutar om de begränsningar som angetts i motionen beträffande föreskrift att avhjälpa skador m. m. samt om föreskrift endast i allvarliga fall och om skyldighet att endast underrätta skyddskonsulent men inte åklagare då den dömda missköter kontraktet (yrkande 1),
- att riksdagen beslutar att ikraftträdandet av förslaget såvitt avser ändring av 27 kap. 5 § andra stycket brottsbalken i vart fall inte får ske förrän

det i propositionen aviserade förslaget rörande åtalseftergift föreligger för behandling av riksdagen (yrkande 2).

JuU 1986/87:32

I motion 1986/87:Ju120 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) hemställs

— att riksdagen med avslag på propositionen hos regeringen begär nytt förslag om kontraktsvård i enlighet med vad som i motionen anförts (yrkande 1),

— att riksdagen hos regeringen begär förslag om nya påföljder benämnda fritidsfängelse och samhällstjänst i enlighet med vad som i motionen anförts (yrkande 2).

I motion 1986/87:Ju121 av Lena Öhrsvik (s) hemställs

— att riksdagen beslutar att avgränsa kontraktsvården till enbart missbrukare, vilka uppvisar särskilt stark vårdmotivation (yrkande 1),

— att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om ömsesidiga kontrakt och rätten till god vård (yrkande 2).

Motioner väckta under allmän motionstid

I motion 1985/86:Ju614 av Karin Söder m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om införande av påföljden kontraktsvård (yrkande 12).

I motion 1985/86:Ju616 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till en lag som möjliggör kontraktsvård i form av villkorligt fängelse (yrkande 3).

I motion 1986/87:Ju403 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag om försöksverksamhet med samhällstjänst (yrkande 9).

I motion 1986/87:Ju610 av Göran Ericsson (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om vikten av att institutet villkorlig dom inte skall utgöra en fristående påföljd utan att den bör vara en villkorlig eftergift av en utmätt frihetsberövande påföljd.

I motion 1986/87:Ju612 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs med hänvisning till motion 1986/87:So215, såvitt nu är i fråga, att riksdagen hos regeringen begär förslag till en lag som möjliggör kontraktsvård i form av villkorligt fängelse (yrkande 5).

I motion 1986/87:Ju636 av Bo Lundgren (m) och Rolf Clarkson (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om jourdomstolar och samhällstjänst (yrkande 2 delvis).

I motion 1986/87:Ju637 av Hugo Bergdahl (fp) och Elver Jonsson (fp) hemställs att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om en reformerad brottspåföljd där försöksverksamhet med s. k. samhällstjänst kan ersätta fängelsestraff i enlighet med vad som förordas i motionen.

I motion 1986/87:Ju802 av Carl Bildt m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga,

- att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om villkorligt fängelse (yrkande 12),
- att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om nya former för frivård (yrkande 13).

I motion 1986/87:Ju808 av Olof Johansson m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga,

- att riksdagen av regeringen begär förslag till lagstiftning om införande av påföljden kontraktsvård i kombination med villkorligt fängelse i enlighet med vad i motionen anförts (yrkande 18),
- att riksdagen av regeringen begär förslag till införande av påföljden samhällstjänst så som i motionen förordas (yrkande 19).

I motion 1986/87:Ju816 av Yngve Wernersson (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att begränsa kriminaliteten (delvis).

Utskottet

Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade chefen för justitiedepartementet i maj 1979 en kommitté för att utreda vissa frågor om kriminalvård i frihet m. m., frivårdskommittén (Ju 1979:05). Vid samma tillfälle tillkallades även fängelsestraffkommittén (Ju 1979:04) med uppgift att utreda vissa frågor om bl. a. fängelse och kriminalvård i anstalt.

Båda kommittéerna avlämnade delbetänkanden under hösten 1981, vilka sedermera lades till grund för lagstiftning (prop. 1982/83:85, JuU 26, rskr. 241, SFS 1983:240—248). För frivårdens del innebar den reformen bl. a. att vården inom ramen för påföljden skyddstillsyn liksom under prövotiden efter villkorlig frigivning intensifierades.

Frivårdskommittén avlämnade i juni 1984 sitt slutbetänkande (SOU 1984:32) Nya alternativ till frihetsstraff. I betänkandet redovisas synpunkter på nya påföljder eller påföljdsvarianter som kan vara ägnade att i viss utsträckning ersätta fängelsestraff. Som ny sådan påföljd föreslås kontraktsvård. Påföljden skall enligt förslaget tillämpas i fråga om tilltalade som är alkohol- eller narkotikamissbrukare och som utfäster sig att undergå närmare angiven vård för sitt missbruk. Tanken är att kontraktsvård skall användas i stället för fängelse i högst två år och kopplas till en ny påföljdsform som benämns villkorligt fängelse. Enligt förslaget skall domstolen, när den dömer till kontraktsvård, mäta ut ett fängelsestraff men medge anstånd med verkställigheten av detta. Om den dömden inte fullföljer vårdprogrammet, skall i princip det villkorliga fängelset gå i verkställighet.

Fängelsestraffkommittén avlämnade i december 1985 sitt huvudbetänkande (SOU 1986:13—15) Påföljd för brott. I betänkandet behandlas främst brottens straffskalor, regler för påföljdsval och straffmätning, den villkorliga frigivningen och bötesstraffet.

I propositionen läggs fram förslag till ändringar i bl. a. brottsbalken (BrB) och lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL).

Ändringarna i brottsbalken syftar till att göra det möjligt att använda en form av s. k. kontraktsvård som en ny variant av kriminalvård i frihet och som ett alternativ till fängelsestraff. Förslaget tar sikte på fall där det kan antas att missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som påkallar vård eller behandling har bidragit till att någon har begått brott. Om den tilltalade då förklarar sig villig att undergå lämplig behandling enligt en för honom uppgjord plan och behandlingen kan anordnas, skall den nya påföljdsvarianten kunna användas. Den tilltalade åläggs därvid att genomgå den avsedda behandlingen.

Kontraktsvård skall ådömas genom en kvalificerad form av föreskrift vid skyddstillsyn. Om den planerade behandlingen i avgörande grad har bidragit till att påföljden bestämts till skyddstillsyn, skall rätten i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts, om fängelse i stället hade valts som påföljd. Den institution eller liknande som svarar för behandlingen skall i sådana fall kunna åläggas att anmäla till åklagarmyndigheten och skyddskonsulenten, om den dömde inte fullföljer behandlingen enligt planen. Skyddstillsynen kan då genom beslut av domstol ersättas med fängelse.

När kontraktsvård ådöms, skall domstolen kunna föreskriva att den dömde skall stå under övervakning under längre tid än vad som normalt gäller vid skyddstillsyn. Vidare föreslås att domstolen, när skyddstillsyn undanröjs och ersätts med fängelse, skall kunna förordna att den dömde skall vara omhändertagen till dess att beslutet vinner laga kraft. Tiden för sådant omhändertagande skall räknas som verkställighetstid.

Samtidigt föreslås ett tillägg till 34 § KvaL med syfte att vidareutveckla den verksamhet som redan nu bedrivs med stöd av lagrummet och som innebär att intagna med missbruksproblem under vissa förutsättningar kan få tillfälle att undergå särskild behandling i bl. a. familje- och behandlingshem.

I propositionen föreslås också att domstolen, när den dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn för brott som har vållat skada, skall kunna ålägga den dömde en skyldighet att biträda med att avhjälpa skadan.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1987.

Samhällstjänst

I propositionen diskuteras frågan om att införa samhällstjänst som självständig påföljd. Något sådant förslag läggs inte fram men frågan avskrivs inte helt av departementschefen; den kan enligt honom tas upp till ny prövning om utvärderingen av nu pågående försök med samhällstjänst i Danmark och Norge ger anledning till det.

Som motivering åberopas i propositionen att det, även om samhällstjänst uppenbart skulle kunna ha vissa fördelar, är klart också att det är förenat med problem att införa samhällstjänst som straffrättslig sanktion. Bl. a. är

det svårt att bortse från de principiella betänkligheter som gör sig gällande mot att använda arbete som straff. Till bilden hör samtidigt, anføres det, att samhällstjänst generellt sett är en så påtagligt mycket mindre ingripande påföljd än fängelse att det kan vara svårt att få den accepterad som alternativ i sådana fall där det i dag döms till fängelse. Sannolikt skulle samhällstjänst i praktiken snarare komma att ådömas i sådana fall då påföljden enligt nuvarande ordning normalt blir skyddstillsyn, böter eller överiämmande till vård enligt socialtjänsten. Av stor betydelse, sägs det vidare, är de svårigheter som otvivelaktigt föreligger när det gäller att finna lämpliga arbeten för de dömda, om samhällstjänst skulle införas som en mera allmän brottspåföljd. Detta gäller vare sig samhällstjänst skulle införas som särskild påföljd eller som en föreskrift i kombination med skyddstillsyn.

I propositionen föreslås att domstolen, när den dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn, skall få ålägga den dömde att för målsägandens räkning utföra visst arbete som syftar till att avhjälpa skada som har vållats genom brottet eller annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt.

I flera motioner (114, 120, 403, 636, 637, 802 och 808) föreslås att samhällstjänst skall införas som en självständig påföljd. I motion 114 yrkas att regeringens förslag avslås medan i övriga görs uttalanden till förmån för samhällstjänst. Enligt några av motionerna bör en sådan påföljdsform åtminstone kunna införas på försök.

Också i motionerna 118 och 119 riktas kritik mot regeringens förslag. I den förstnämnda motionen yrkas avslag på förslaget därför att det — så som det kommit att utformas — inte har remissbehandlats. Enligt den andra motionen bör förslaget i den här delen utgå, eftersom innehållet i de föreslagna bestämmelserna är otillfrädsställande, eller bör i vart fall genomförandet av förslaget anstå för att behandlas i samband med ett av regeringen aviserat förslag om åtalsunderlåtelse.

Utskottet vill för sin del till en början uttala sin anslutning till den ambition som ligger till grund för regeringens förslag, nämligen att ge särskilt uttryck för principen att den som genom ett brott har vållat skada är skyldig att i möjligaste mån hålla den drabbade skadeslös. Som departementschefen framhåller är visserligen det viktigaste medlet härvidlag bestämmelserna om skadeståndsskyldighet men utskottet delar uppfattningen att även andra vägar bör prövas för att främja att den som begår ett brott också skall göra rätt för sig.

När det gäller frågan om man — i enlighet med vad som förordas i flera motioner — bort gå längre än vad regeringen föreslagit och införa samhällstjänst som en självständig påföljd vill utskottet ta särskilt fasta på några av de skäl som departementschefen åberopat mot att införa samhällstjänst. För det första har utskottet samma inställning som departementschefen om att det kan finnas principiella betänkligheter mot att använda arbete som straff. Vidare delar utskottet uppfattningen att samhällstjänst allmänt sett kan anses vara en så påtagligt mycket mindre ingripande påföljd än fängelse att det kan vara svårt att få den accepterad som ett alternativ i sådana fall där det i dag döms till fängelse. Samhällstjänst skulle i praktiken snarare

komma att ådömas i stället för skyddstillsyn, böter eller överlämnande till vård enligt socialtjänstlagen.

Utskottet vill sammanfattningsvis instämma i lagrådets uppfattning att övertygande skäl har anförts för att samhällstjänst inte nu bör införas som en generellt inriktad påföljd. Det kan emellertid som utskottet ser det bli anledning att ta upp saken på nytt, om de erfarenheter som görs i Danmark och Norge skulle motivera det.

Utskottet avstyrker därmed bifall till motion 637 samt motionerna 114, 120, 403, 636, 802 och 808 i nu berörda delar.

Beträffande förslaget i propositionen att i vissa fall göra det möjligt för domstol att ålägga den dömden att avhjälpa skador har motionskritik riktats dels mot innehållet i förslaget, dels mot att förslaget över huvud taget läggs fram.

Kritiken mot förslagets utformning framförs i motionerna 118 och 119. Bl. a. åberopas att regeringens förslag är för långtgående genom att det möjliggör för domstolarna att ålägga den dömden inte bara att avhjälpa skador som har vållats genom det ifrågavarande brottet utan också att utföra annat arbete för målsägandens räkning.

Frågan om vad som närmare skall kunna åläggas den dömden behandlas ingående i propositionen och var föremål för särskild uppmärksamhet också från lagrådets sida.

I det till lagrådet remitterade förslaget hade från departementschefens sida påpekats att det inte sällan kan inträffa att den vållade skadan redan är avhjälpt när domstolen dömer i målet. Med sikte på sådana fall föreslogs att gärningsmannen i stället för att avhjälpa skadan skall kunna åläggas att utföra ett annat arbete som i belysning av brottet och skadans art framstår som lämpligt.

Lagrådet ansåg att denna formulering var för allmän och att den ledde tankarna närmare till samhällstjänst än vad som är avsett. Från lagrådets sida förordades att föreskriften borde avse avhjälpan av den skada som uppkommit genom brottet eller annan, liknande brottslighet.

Departementschefen delar (s. 90) så till vida lagrådets uppfattning att han anser att huvudregeln bör vara att föreskriften skall ta sikte på att avhjälpa skador som har uppkommit genom brottet eller annan liknande brottslighet. Däremot anser han att tillämpningsområdet blir alltför begränsat om bestämmelsen ges en så restriktiv utformning. Tänkbart är ju, framhåller han, att något nytt liknande brott inte har begåtts mot målsäganden eller att gärningsmannen saknar kvalifikationer att avhjälpa skadan efter just det brott som han har begått, medan däremot andra lämpliga arbetsuppgifter står till buds. Departementschefen erinrar också om att de aktuella föreskrifterna torde få sin huvudsakliga betydelse vid brott mot offentliga institutioner — t. ex. skolor och allmänna kommunikationsmedel — och tillämpningen blir beroende av ett initiativ från huvudmannens sida.

Utskottet anser liksom departementschefen att bestämmelsen fått en utformning som tillgodoser såväl rättssäkerhetsintresset som kravet på att tillämpningsområdet — om reformen över huvud taget skall bli meningsfull — inte får bli alltför begränsat. Utskottet utgår från att reformen kommer att tillämpas på ett förnuftigt och omdömesgillt sätt av våra domstolar.

Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motionerna 118 och 119 i här behandlade delar.

I motion 119 föreslås vidare att förslaget i nu förevarande del i vart fall inte skall träda i kraft förrän ett i propositionen aviserat förslag rörande reglerna om åtalsunderlåtelse har behandlats av riksdagen.

I propositionen (s. 26) anför departementschefen att den nu föreslagna möjligheten att ålägga en tilltalad att avhjälpa skada närmast kommer i åtanke för sådan brottslighet som skadegörelse och andra former av vandalism samt att den uppenbarligen är särskilt lämpad att användas på yngre lagöverträdare, vilka i praktiken ofta erhåller åtalsunderlåtelse. Från dessa synpunkter skulle — fortsätter departementschefen — det mest effektiva sättet att genomföra den föreslagna ordningen vara att på ett eller annat sätt koppla samman ett åläggande för den dömde att avhjälpa skada med reglerna om åtalsunderlåtelse, helst i förening med en befogenhet för polisen att omedelbart efter gärningen eller dess upptäckt initiera arbete av sådant slag. Departementschefen uttalar att han har för avsikt att inom kort remittera en departementspromemoria i ämnet.

Mot bakgrund av att det nu förevarande förslaget kan tänkas få ett relativt begränsat användningsområde har departementschefen funnit sig böra framlägga förslaget med sikte på de fall i vilka föreskrifter i *en dom* skulle framstå som både naturliga och lämpliga. Utskottet saknar för sin del anledning att frånga departementschefens bedömning härvidlag, och utskottet kan också ansluta sig till uttalandet om att såväl principiella som praktiska skäl talar för att en möjlighet bör öppnas för domstolarna att meddela föreskrifter av nu aktuellt slag.

Motion 119 avstyrks således av utskottet också såvitt däri föreslås att reformen skall anstå i avvaktan på ett förslag av regeringen om åtalsunderlåtelse m. m.

Enligt vad som anförs i motion 118 bör regeringens förslag i den här delen inte godtas eftersom det i sin nuvarande utformning inte fanns med i frivårdskommitténs betänkande och därför inte har remissbehandlats.

Som framgår av propositionen (s. 25) har tanken på att skapa en möjlighet för domstolarna att kunna ålägga den tilltalade att avhjälpa skada som har vållats genom brott berörts i en del remissyttranden över frivårdskommitténs förslag. Departementschefen nämner därvid att ett antal remissinstanser har uttalat sig för en sådan ordning.

Med hänvisning till att den aktuella frågan således varit föremål för uppmärksamhet under remissbehandlingen och därvid fått en positiv bedömning samt med beaktande av vad som tidigare har framhållits om tillämpningsområdet för den föreslagna reformen finner utskottet att det inte finns anledning att motsätta sig regeringens förslag av den anledning som har åberopats i motion 118. Också denna del av motionen avstyrks således av utskottet.

Utskottets ställningstaganden i det föregående innebär att utskottet godtar den nu behandlade delen av regeringens förslag.

Detta innebär också att önskemålet i motion 816 blir tillgodosett, varför någon riksdagens vidare åtgärd med anledning av den motionen inte är erforderlig.

Allmänt

Som är nämnt tidigare innebär regeringens förslag om kontraktsvård en ny variant av kriminalvård i frihet att användas som ett alternativ till fängelsestraff. Förslaget tar sikte på fall där det kan antas att missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som påkallar vård eller behandling har bidragit till att någon har begått brott. Om den tilltalade då förklarar sig villig att undergå lämplig behandling enligt en för honom uppgjord plan och behandlingen kan anordnas, skall den nya påföljdsvarianten kunna användas. Den tilltalade åläggs därvid att genomgå den avsedda behandlingen.

Kontraktsvård skall ådömas genom en kvalificerad form av föreskrift vid skyddstillsyn. Om den planerade behandlingen i avgörande grad har bidragit till att påföljden bestämts till skyddstillsyn, skall rätten i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Utskottet vill redan inledningsvis i det här avsnittet framhålla att regeringens förslag innebär ett värdefullt tillskott när det gäller att skapa påföljder som ger möjligheter till bättre rehabiliteringseffekter än vad som är fallet med fängelsestraff. Eftersom andelen fängelseintagna med olika missbruksproblem är mycket stor kan därför också konstateras att det nu aktuella förslaget kan vara ägnat att minska användningen av fängelsestraff, något som sedan lång tid varit ett huvudmål i det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet.

Utskottet vill vidare ansluta sig till uppfattningen att en lagstiftning i enlighet med förslaget kan ge stöd åt en fortsatt utveckling av möjligheterna till missbrukarvård inom det straffrättsliga påföljdssystemet, vilket är eftersträvänsvärt. Ett genomförande av förslaget innebär vidare att det sker en samordning mellan de insatser som görs från det allmännas sida genom kriminalvården å ena sidan och sjukvården och socialtjänsten å den andra.

I ett par motioner (115 och 117) framhålls betydelsen av att det finns tillgång till erforderliga vårdresurser, och det påpekas att ett genomförande av reformen kräver ett omfattande förberedelsearbete i form av bl. a. kontakter i skilda hänseenden mellan berörda myndigheter.

Utskottet vill för sin del framhålla att ett genomförande av regeringens förslag med kontraktsvårdsföreskrifter i kombination med skyddstillsyn i och för sig inte innebär några nya åligganden för sjukvården och socialtjänstens huvudmän utan endast att ett delvis nytt instrument ställs till deras och kriminalvårdens förfogande för rehabilitering av vissa missbrukare. Emellertid föreligger en påtaglig risk för att tillgången på vårdplatser är otillräcklig eller att den kan variera såväl tidsmässigt som mellan olika delar av landet. Detta är enligt utskottets mening inte tillfredsställande; för att reformen skall få avsedd betydelse och bli ett effektivt kriminalpolitiskt alternativ är det enligt utskottets mening en förutsättning att erforderliga vårdresurser finns att tillgå.

Vad utskottet sålunda uttalat överensstämmer väl med de synpunkter på behovet av tillräckliga resurser m. m. som framförs i motionerna 115 och 117. Utskottet vill vidare ansluta sig till vad som i den förstnämnda motionen anförs om hänsynstagande till de praktiska konsekvenserna av reformen; bl. a. är det sålunda viktigt att finna lämpliga former för samverkan och stöd åt kommuner och landsting i deras arbete med vård och rehabilitering av missbrukare. Utskottet utgår från att dessa frågor blir föremål för överväganden i samråd med kommuner och landsting i syfte att garantera tillräckliga vårdresurser och därmed säkra ett effektivt genomförande av reformen.

Med dessa uttalanden får det huvudsakliga syftet med motion 115 i den här delen anses vara tillgodosett.

I sammanhanget vill utskottet också — i linje med vad som anförs i motion 121 — framhålla att det är viktigt att den vård som samhället tillhandahåller är av god kvalitet och att — som motionären uttrycker det — samhället fullgör sin del av det ingångna kontraktet. Någon särskild åtgärd från riksdagens sida — utöver utskottets nyss gjorda uttalanden — finner utskottet emellertid inte erforderlig.

I motioner som väckts under den allmänna motionstiden förra året (614 och 616) och i år (612, 802 och 808) yrkas att riksdagen skall begära av regeringen att den lägger fram förslag om kontraktsvård. Även om det nu föreliggande förslaget inte överensstämmer till fullo med vad som åsyftas med kontraktsvård i de nämnda motionerna så kan det inte nu anses vara aktuellt med någon sådan begäran från riksdagens sida som har förordats i motionerna. Motionerna avstyrks i nu berörda delar.

Motion 113 innehåller ett yrkande att regeringens förslag om kontraktsvård skall avslås. Enligt motionären är den avgörande invändningen att förslaget i olika hänseenden är oförenligt med allmänpreventionens krav.

Också i motionerna 114, 117 och 120 yrkas att förslaget om kontraktsvård avslås. Enligt motionerna 114 och 117 är regeringens förslag otillfredsställande genom att inte vara tillräckligt långtgående, och liknande synpunkter återfinns också i motiveringen till avslagsyrkandet i motion 120. I motion 114 åberopas också att förslaget inte tillräckligt tillgodoser allmänpreventionens krav. Gemensamt för motionerna är att de i stället för det system som regeringen föreslår önskar en ordning med villkorligt fängelse i kombination med kontraktsvård.

Utskottet kommer i det följande (s. 26) att beröra den närmare konstruktionen av förslaget vad gäller kontraktsvård. Som framgår i det sammanhanget är det utskottets mening att ett system med villkorligt fängelse inte bör införas. Vad gäller de skäl i övrigt som har åberopats till stöd för avslag på regeringens förslag vill utskottet framhålla att förslaget — som innebär att det inom ramen för den nuvarande skyddstillsynspåföljden skapas bättre möjligheter att rehabilitera vissa missbrukare — väl fyller en plats i ett påföljdssystem som vid sidan om allmänpreventionens krav också lever upp till ambitionen att främja de dömdas anpassning i samhället.

För övrigt kan det enligt utskottets mening sägas ligga ett betydande mått av allmänpreventiv verkan i regleringen att domstolen, när den dömer till kontraktsvård, skall ange hur långt fängelsestraff som skulle ha utmätts, om

påföljden i stället hade bestämts till fängelse. Den dömde får ju härigenom på ett påtagligt sätt veta vad han riskerar i händelse av misskötsamhet.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till nu berörda avslagsyrkanden i motionerna 113, 114, 117 och 120.

I motion 115 framhålls vikten av att kontraktsvård inte får bli ett alternativ endast för en privilegierad grupp av lagöverträdare som har bättre förutsättningar än andra att föra sin talan.

Utskottet utgår från att domstolarna kommer att tillämpa den nya ordningen i enlighet med vedertagna grundprinciper för den dömande verksamheten, t. ex. den om allas likhet inför lagen. Någon sådan erinran som förordas i motionen i denna del är enligt utskottets mening inte erforderlig. Motionsyrkandet avstyrks av utskottet.

Tillämpningsområdet

Kontraktsvård skall enligt förslaget användas som en ersättning för fängelsestraff huvudsakligen i sådana fall då brottsligheten har sin grund i alkohol- eller narkotikamissbruk. Det skall dock vara möjligt att tillämpa kontraktsvård även när något annat förhållande som påkallar vård eller behandling i väsentlig mån kan antas ha bidragit till brottsligheten. En förutsättning skall vara att gärningsmannen är beredd att undergå behandling enligt en särskild och av domstolen fastställd behandlingsplan.

I den allmänna motiveringen till förslaget anför departementschefen — i linje med frivårdskommitténs förslag — att kontraktsvård huvudsakligen bör få aktualitet när det är fråga om brott som har samband med alkohol- och narkotikaproblem. Både principiella och praktiska skäl talar dock mot tanken på att utesluta kontraktsvårdsarrangemang för andra fall där förhållandena påkallar vård eller behandling, och något hinder finns alltså inte mot att kontraktsvård tillämpas i fall av exempelvis kleptomani eller exhibitionism eller vissa former av incest. Detsamma gäller enligt departementschefen vidare för vissa andra fall där brottet skett i samband med ett psykiskt insufficienstillstånd av något slag men detta inte är så allvarligt att sluten psykiatrisk vård kommer i fråga. Klart är emellertid att det i huvudsak blir lagöverträdare med alkohol- eller narkotikaproblem som står i blickpunkten för ett system med kontraktsvård.

I motion 121 förordas att den föreslagna ordningen med kontraktsvård skall få tillämpas endast beträffande personer med missbruksproblem.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att flera skäl talar emot att begränsa tillämpningsområdet för kontraktsvård till endast missbrukare. Det kan som nämnts finnas även andra kategorier där förhållandena är sådana att vård eller annan behandling är påkallad, t. ex. då ett begånget brott står i samband med ett psykiskt insufficienstillstånd men detta inte är så allvarligt att sluten psykiatrisk vård kommer i fråga. Utskottet utgår ifrån att bestämmelserna får tillämpning främst beträffande alkohol- och narkotikamissbrukare och endast i undantagsfall beträffande andra grupper. Utskottet avstyrker således bifall till motion 121 i nu berörd del.

En särskild fråga när det gäller tillämpningsområdet för reformen är i vad mån kontraktsvård skall få användas vid rattfylleribrott. I motion 116

avvisas en sådan tillämpning, och motionsmotiveringen hänvisar därvid främst till att allmänpreventionens krav gör sig särskilt starkt gällande vid rattfylleribrott.

I denna fråga anför departementschefen (s. 59) att de typfall där kontraktsvårdande inslag i en skyddstillsyn kan bli aktuella till mycket stor del sammanfaller med dem där kriminalvård i frihet anses kunna förekomma redan enligt nuvarande praxis i rattfyllerimål, sådan som den har utvecklats av högsta domstolen. Enligt denna praxis har man i fråga om alkoholproblematiker ansett sig kunna gå ifrån normalpåföljden fängelse i sådana fall då det föreligger ett klart vårdbehov och den tilltalade har påbörjat försök med rehabiliterande åtgärder samtidigt som det står klart att denna process skulle försvåras, om den dömda berövas friheten. Att det är själva rattfylleribrottet och upptäckten av detta som utgjort incitamentet till rehabiliteringsförsöken har inte i sig ansetts vara något hinder mot att frånga huvudprincipen om fängelse som påföljd (jfr t. ex. NJA 1980 s. 74, 1982 s. 190 och 1983 s. 491).

Departementschefen tillägger att riksåklagaren i en skrivelse till samtliga åklagarmyndigheter har erinrat om behovet av att eventuella missbruksproblem uppmärksammas redan på förundersökningsstadiet för att man på så sätt skall kunna förbättra domstolarnas underlag för prövning av behovet av personutredning i rattfyllerimål. Inom justitiedepartementet pågår arbete på ett förslag om att personutredning i ökad omfattning skall införskaffas i denna typ av mål, och syftet är att en större enhetlighet skall uppnås när det gäller tillämpningen av de riktlinjer för påföljdsvalet som högsta domstolen har slagit fast.

De principer för kontraktsvårdande inslag i påföljden skyddstillsyn som förordas i propositionen innebär enligt departementschefen inte några stora skillnader i förhållande till dagens praxis såvitt gäller rattfylleriklientelet. Avslutningsvis uttalas att även om de förordade ändringarna kan väntas i någon utsträckning öka utrymmet för att tillämpa kriminalvård i frihet som påföljd vid rattfylleri så kommer detta dock knappast att ge några märkbara spår i statistiken.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att skyddstillsyn i förening med kontraktsvård bör kunna komma i fråga som påföljd även vid rattfylleri. Det kan dock finnas skäl att i linje med vad som anförs i propositionen särskilt framhålla att kontraktsvård vid rattfylleri måste förutsätta att det föreligger ett behov av behandling och att det kan befaras att ett fängelsestraff skulle försvåra en sådan tillämnad eller påbörjad behandling.

I sammanhanget kan nämnas att den särskilda frågan om påföljdsvalet vid återfall i trafiknykterhetsbrott för närvarande är föremål för överväganden inom regeringskansliet i anslutning till behandlingen av fängelsestraffkommitténs tidigare nämnda förslag. Departementschefen har nyligen i annat sammanhang (prop. 1986/87:81) uttalat att han har för avsikt att återkomma till denna fråga i samband med att behandlingen i departementet av fängelsestraffkommitténs förslag har avslutats.

Utskottet avstyrker med det anförda bifall till motion 116.

Enligt förslaget skall kontraktsvård ådömas genom en ny typ av kvalificerad föreskrift vid skyddstillsyn. Med stöd av en sådan föreskrift skall den dömde åläggas att genomgå behandling enligt en i förväg godkänd behandlingsplan. Om den planerade behandlingen i avgörande grad har bidragit till att domstolen bestämt påföljden till skyddstillsyn, skall i domslutet anges hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts om fängelse i stället hade valts som påföljd. I dessa fall skall domstolen också kunna föreskriva att den som svarar för behandlingen skall underrätta åklagaren och skyddskonsulenten, om den dömde inte fullföljer programmet enligt sitt åtagande. Tanken är att åklagaren i sådant fall skall kunna föra talan vid domstol med yrkande om att skyddstillsynen skall undanröjas och fängelse ådömas för brotten. Underrättelse till åklagaren skall dock inte lämnas, om kontraktsbrottet är av ringa betydelse.

Som är nämnt tidigare riktas i ett antal motioner (114, 117, 118 och 120) kritik mot att regeringens förslag inte innebär att kontraktsvården anknyts till ett villkorligt fängelsestraff.

Frågan om villkorligt fängelse tas upp även i motionerna 610 och 802, i vilka anläggs synpunkter av principiell natur mot påföljden villkorlig dom i dess nuvarande utformning. Enligt motionärerna bör villkorlig dom — så som tidigare var fallet — vara en villkorlig eftergift av ett utmätt fängelsestraff.

Utskottet anser liksom departementschefen (prop. s. 37 ff) att det är svårt att bortse från de olägenheter som det skulle innebära att införa villkorligt fängelse som en självständig frivårdspåföljd. Uppenbarligen är riskerna påtagliga för att frivårdssystemet blir svårhanterligt om villkorligt fängelse införs utan att villkorlig dom och skyddstillsyn samtidigt avskaffas. Riskerna för en ojämn och varierande praxis inom ramen för ett frivårdssystem med dessa olika påföljdsvarianter är enligt utskottets mening uppenbara.

Det kan vidare som departementschefen anför sättas i fråga om en reform av nu aktuellt — relativt begränsade — slag kan motivera ett så pass kraftigt ingrepp i påföljdssystemet och lagstiftningen i övrigt som ett införande av villkorligt fängelse skulle medföra. Tilläggas kan också att det förslag som lagts fram av fängelsestraffkommittén angående införande av generella bestämmelser om straffmätning och påföljdsväl knappast låter sig förena med villkorligt fängelse som en särskild, ny påföljd.

Departementschefens slutsats att villkorligt fängelse inte i nuvarande läge bör införas som en självständig påföljd i brottsbalkens påföljdssystem, vare sig med eller utan kombination med kontraktsvård, är således enligt utskottets mening väl underbyggd.

Utskottet har redan tidigare redovisat sin inställning till avslagsyrkandena i motionerna 114, 117 och 120. I motion 118 yrkas ett tillkännagivande till regeringen om att villkorligt fängelse skall införas. Med hänvisning till utskottets nyss gjorda uttalanden avstyrker utskottet bifall också till motion 118 i nu berörd del.

Samma inställning har utskottet beträffande nu behandlade yrkanden i motionerna 610 och 802, som därmed även de avstyrks av utskottet.

Som nämnts tidigare skall enligt förslaget i domslutet anges hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts om fängelse i stället för skyddstillsyn med kontraktsvård hade valts som påföljd.

I motion 119 riktas kritik mot förslaget i denna del. Enligt motionen bör längden av det tänkta fängelsestraffet anges endast när fråga är om allvarliga fall.

Utskottet finner att den föreslagna ordningen innebär att den dömde på ett mer påtagligt sätt än för närvarande vid skyddstillsyn blir medveten om det latent straffhot som vilar över honom. Dessutom kan domstolens uttalande om det tänkta fängelsestraffets längd tjäna till ledning, om det i ett senare skede blir aktuellt att undanröja skyddstillsynen därför att den dömde inte fullföljer behandlingen enligt sitt åtagande.

Enligt utskottets mening saknas det anledning att begränsa domstolens skyldighet att mäta ut ett tänkt fängelsestraff till endast allvarliga fall. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 119 i denna del.

Som är nämnt tidigare föreslås i princip en ordning enligt vilken domstolen skall kunna ålägga den för vården ansvarige att underrätta åklagaren och skyddskonsulenten om den dömde inte fullföljer behandlingsprogrammet enligt sitt åtagande. Tanken är att åklagaren i sådana fall skall kunna föra talan vid domstol med yrkande om att skyddstillsynen skall undanröjas och fängelse i stället ådömas för brotten.

Utskottet delar uppfattningen att kontraktsvården snabbt bör kunna bytas ut mot en annan påföljd, om den dömde inte fullföljer behandlingen. Ett sådant snabbt ingripande bör säkerställas genom särskilda regler om rapportering av kontraktsbrott i dessa fall. Domstolen bör därför få möjlighet att ålägga den som skall svara för vården att direkt till åklagaren och skyddskonsulenten rapportera eventuell misskötsamhet. Åklagaren får sedan avgöra om kontraktsbrottet är så allvarligt att talan bör väckas vid domstol om att påföljden skall undanröjas och fängelse ådömas i dess ställe.

Enligt vad departementschefen anför (s. 42) kan det självfallet förutses att åklagaren ibland finner anledning att höra skyddskonsulenten eller övervakningsnämnden före sitt ställningstagande, men detta bör enligt departementschefen med hänsyn till intresset av snabbhet i proceduren inte vara obligatoriskt.

På denna punkt har utskottet ett annorlunda synsätt. När enligt nu gällande ordning fråga uppkommer om att undanröja en pågående skyddstillsyn är det övervakningsnämnden som avgör om det skall göras en framställning till åklagaren om undanröjande av skyddstillsynen (28 kap. 8 § första stycket BrB). Även om det som nämnts är en fördel att snabbt kunna få till stånd ett byte av påföljd är det enligt utskottets mening inte lämpligt att det i dessa fall är möjligt att helt kunna förbigå de för frivården i första hand ansvariga, dvs. skyddskonsulenten och övervakningsnämnden. Som utskottet ser det bör således åklagaren innan han fattar beslut om att föra talan om undanröjande av skyddstillsynen *vara skyldig att* samråda med skyddskonsulenten eller övervakningsnämnden; ett hörande av någon av dessa instanser skall således — i motsats till vad departementschefen förordar — vara obligatoriskt för åklagaren när fråga om byte av påföljd har

aktualiserats. Erforderlig författningsreglering härvidlag får det ankomma på regeringen att ombesörja. Vad utskottet i detta hänseende uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Enligt motion 119 bör åklagaren *inte* underrättas vid fall av misskötsamhet från den dömdes sida. Nuvarande ordning, där initiativet till om åklagaren över huvud taget skall underrättas ligger hos övervakningsnämnden, är tillräcklig också för ett system med kontraktsvård, framhålls det i motionen.

Med hänvisning till nyss gjorda uttalanden av utskottet — vilka för övrigt i någon mån tillgodoser syftet med det nu aktuella yrkandet i motion 119 — avstyrker utskottet bifall till motionen i nu berörd del.

Utskottets ställningstaganden i det föregående innebär att utskottet — med gjorda uttalanden — tillstyrker regeringens förslag till lagstiftning i här behandlad del.

34 § KvaL

Enligt ett yrkande i motion 118 bör det slås fast att det vid placering utom anstalt enligt 34 § KvaL är den dömdes hemkommun och inte vistelsekommunen som skall svara för kostnaden för vården.

Kostnadsfördelningen vid 34 §-placeringar berörs av departementschefen som i sammanhanget redogör för gällande ordning. Enligt denna är det kriminalvården som betalar vårdavgiften för de platser som tas i anspråk fram till en tänkt tidpunkt för villkorlig frigivning, och för tiden därefter skall hemkommunen i princip svara för avgiften. I anslutning härtill tillägger departementschefen att frågan om hur ansvaret för tiden efter den villkorliga frigivningen i förekommande fall skall fördelas mellan hem- och vistelsekommunen inte synes kunna lösas genom straffrättslig lagstiftning utan måste bedömas utifrån principerna i socialtjänstlagstiftningen (jfr socialberedningens betänkande, SOU 1986:19, Aktuella socialtjänstfrågor).

Med dessa uttalanden är enligt utskottets mening någon ytterligare riksdagens åtgärd med anledning av motion 118 inte erforderlig. Motionen avstyrks av utskottet.

Med anledning av departementschefens uttalanden (prop. s. 92) angående tillämpningen av 34 § KvaL när det är fråga om placering utom anstalt för värnpliktstjänstgöring vill utskottet hänvisa till sina överväganden i samma fråga i det av riksdagen nyligen godkända betänkandet JuU 1986/87:20 s. 14 f.

Fritidsfängelse

I två motioner (113 och 120) förordas att fritidsfängelse införs.

Enligt departementschefen, som stöder sig på en praktiskt taget enig remissopinion, har ett system med fritidsfängelse flera nackdelar av praktisk, administrativ och resursmässig natur. Fritidsfängelse skulle leda till att anstaltens kapacitet utnyttjades dåligt och ojämnt. För verkställighet av även korta straff skulle krävas anstaltsplatser under förhållandevis långa tider. Fritidsfängelse skulle också vara personalkrävande, särskilt under s. k. obekväm arbetstid.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att de nackdelar som ett system med fritidsfängelse skulle föra med sig är så påtagliga att en sådan ordning inte bör införas. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna 113 och 120 i nu behandlade delar.

Ikraftträdande

I propositionen föreslås att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 juli 1987.

Med hänvisning till vad utskottet tidigare (s. 22 f) anfört om behovet av att genomförandet av reformen noga förbereds genom bl. a. samråd och andra åtgärder mellan berörda myndigheter anser utskottet att lagstiftningen inte bör träda i kraft förrän den 1 januari 1988. Detta överensstämmer för övrigt med ett yrkande i motion 118.

Övrigt

Utöver vad som sagts i det föregående har utskottet inte något att anföra med anledning av propositionen eller motionerna.

I lagstiftningsärendet bör dock enligt utskottets mening vidtas en redaktionell ändring i en bestämmelse i BrB.

I 2 kap. 5 a § andra stycket BrB görs en hänvisning bl. a. till momenten "3, 5 eller 6" i 3 § samma kapitel.

Till följd av en ändring i 2 kap. 3 § BrB, som träder i kraft den 1 juni 1987 (prop. 1985/86:9, JuU 24, rskr. 213, SFS 1986:645), kommer de i 2 kap. 5 a § BrB omnämnda momenten 3, 5 och 6 fr. o. m. nämnda dag att i stället motsvaras av momenten 4, 6 och 7.

Andra stycket i 2 kap. 5 a § BrB bör således ändras i enlighet härmed. Utskottet föreslår att så sker på sätt som framgår av utskottets hemställan nedan.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande samhällstjänst

att riksdagen med avslag på motion 1986/87:Ju114 i denna del (yrkande 2), motion 1986/87:Ju118 i denna del (yrkande 2), motion 1986/87:Ju119 i denna del (yrkande 1 delvis och yrkande 2), motion 1986/87:Ju120 i denna del (yrkande 2 delvis), motion 1986/87:Ju403 i denna del (yrkande 9), motion 1986/87:Ju636 i denna del (yrkande 2 delvis), motion 1986/87:Ju637, motion 1986/87:Ju802 i denna del (yrkande 13 delvis), motion 1986/87:Ju808 i denna del (yrkande 19) samt motion 1986/87:Ju816 i denna del (delvis) antar det i proposition 1986/87:106 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken, såvitt avser 27 kap. 5 § andra stycket och 28 kap. 6 § första stycket med undantag för ikraftträdandebestämmelsen,

2. att riksdagen beslutar

dels att i detta lagstiftningsärende 2 kap. 5 a § andra stycket brottsbalken ges följande som *Utskottets förslag* betecknade lydelse:

2 kap.

5 a § andra stycket

Första stycket gäller ej i fråga om brott som avses i 1 § eller 3 § 3, 5 eller 6, såvida ej lagföringen i den främmande staten har skett på begäran av svensk myndighet.

Första stycket gäller ej i fråga om brott som avses i 1 § eller 3 § 4, 6 eller 7, såvida ej lagföringen i den främmande staten har skett på begäran av svensk myndighet.

dels att härav betingad ändring i ingressen till det i moment 1 nämnda lagförslaget vidtas,

3. beträffande *kontraktsvård m. m.*

att riksdagen med avslag på motion 1985/86:Ju614 i denna del (yrkande 12), motion 1985/86:Ju616 i denna del (yrkande 3), motion 1986/87:Ju113 i denna del (yrkande 2), motion 1986/87:Ju114 i denna del (yrkande 1), motion 1986/87:Ju115, motion 1986/87:Ju116, motion 1986/87:Ju117, motion 1986/87:Ju118 i denna del (yrkande 1), motion 1986/87:Ju119 i denna del (yrkande 1 delvis), motion 1986/87:Ju120 i denna del (yrkande 1), motion 1986/87:Ju121, motion 1986/87:Ju610, motion 1986/87:Ju612 i denna del (yrkande 5), motion 1986/87:Ju802 i denna del (yrkande 12 och yrkande 13 delvis) samt motion 1986/87:Ju808 i denna del (yrkande 18)

dels antar det i moment 1 nämnda lagförslaget — utom såvitt gäller ikraftträdandebestämmelsen — i den mån det inte omfattas av vad utskottet hemställt ovan,

dels antar övriga i propositionen framlagda lagförslag utom såvitt gäller ikraftträdandebestämmelserna,

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om obligatoriskt samråd mellan åklagaren och frivården,

4. beträffande *ikraftträdande*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1986/87:Ju118 i denna del (yrkande 4) för ettvar av de ovan nämnda lagförslagen beslutar en ikraftträdandebestämmelse av följande lydelse: Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988,

5. beträffande *fritidsfängelse*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju113 i denna del (yrkande 1) och motion 1986/87:Ju120 i denna del (yrkande 2 delvis),

6. beträffande *kostnader för s. k. 34 §-placeringar*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju118 i denna del (yrkande 3).

Stockholm den 5 maj 1987

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrlund

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Hans Göran Franck (s), Birthe Sörestedt (s), Elving Andersson (c), Bengt-Ola Rytting (s), Eva Johansson (s), Göran Ericsson (m) och Lars Sundin (fp).

Reservationer

1. Samhällstjänst (mom. 1)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Elving Andersson (c), Göran Ericsson (m) och Lars Sundin (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 19 med "När det" och slutar på s. 20 med "berörda delar" bort ha följande lydelse:

När det gäller frågan om man — i enlighet med vad som förordas i flera motioner — bort gå längre än vad regeringens förslag innebär och nu införa samhällstjänst som en självständig påföljd vill utskottet till en början framhålla — vilket är nämnt tidigare — att frågan om att införa samhällstjänst var föremål för överväganden av frivårdskommittén. Majoriteten i kommittén tog visserligen avstånd från tanken på samhällstjänst som en självständig påföljd men redovisade en rad omständigheter som i och för sig talade för en sådan ordning.

Sålunda kunde verkställigheten av en sådan påföljd enligt kommitténs mening sägas innefatta reparativa och pedagogiska inslag, liksom den för den dömde borde kunna göras mera meningsfull än verkställighet av andra påföljder. Vidare kunde samhällstjänst medföra att den dömde under verkställigheten fick en fördjupad kontakt med andra människor, och tanken på samhällstjänst som ett lämpligt inslag i påföljdssystemet hade dessutom, ansåg kommittén, fått en viss förankring i det allmänna rättsmedvetandet.

Flera instanser som yttrade sig över frivårdskommitténs förslag ställde sig positiva till samhällstjänst. Här kan nämnas att kriminalvårdsstyrelsen — som tidigare var kritisk till samhällstjänst — i sitt för en tid sedan avgivna yttrande över fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande ändrat uppfattning och uttalat sig för en försöksverksamhet med samhällstjänst. Styrelsen har därvid åberopat de positiva erfarenheterna av ett sådant system i bl. a. Norge och Danmark.

I propositionen redovisas att också departementschefen i och för sig anser det vara uppenbart att samhällstjänst har vissa förtjänster som det kan vara svårt att ta till vara med andra kriminalpolitiska medel. Han nämner därvid särskilt att samhällstjänst har reparativa och pedagogiska inslag genom att den dömde får på sin lott att utan ersättning utföra ett samhällsnyttigt arbete.

Enligt utskottets mening är det skäl av nu angiven art som bör vara avgörande vad gäller samhällstjänst som en del av påföljdssystemet. Som utskottet ser det ligger det ett pedagogiskt och allmänpreventivt värde i att den dömde själv handgripligen får ta konsekvenserna av sitt handlande. Särskilt värdefullt vore en sådan ordning beträffande unga lagöverträdare och vissa återfallsbrottslingar.

Utskottet anser för sin del att fördelarna med samhällstjänst är så stora att tiden nu får anses vara mogen att införa samhällstjänst som en självständig påföljd. Ätminstone bör — i linje med kriminalvårdsstyrelsens nyssnämnda uttalande — en sådan ordning kunna införas på försök, och enligt utskottets mening bör regeringen snarast återkomma till riksdagen med ett förslag i enlighet härmed. Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna, vilket väsentligen tillgodoser syftet bakom nu behandlade yrkanden i motionerna 120, 403, 636, 637, 802 och 808.

Utskottets inställning innebär att det inte finns anledning att motsätta sig det nu föreliggande förslaget och — med gjorda uttalanden — tillstyrker således utskottet bifall till propositionen i nu berörd del.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *samhällstjänst*

att riksdagen med avslag på motion 1986/87:Ju114 i denna del (yrkande 2), motion 1986/87:Ju118 i denna del (yrkande 2) och motion 1986/87:Ju119 i denna del (yrkande 1 delvis och yrkande 2) samt med anledning av motion 1986/87:Ju120 i denna del (yrkande 2 delvis), motion 1986/87:Ju403 i denna del (yrkande 9), motion 1986/87:Ju636 i denna del (yrkande 2 delvis), motion 1986/87:Ju637, motion 1986/87:Ju802 i denna del (yrkande 13 delvis), motion 1986/87:Ju808 i denna del (yrkande 19) och motion 1986/87:Ju816 i denna del (delvis)

dels antar det genom proposition 1986/87:106 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken, såvitt avser 27 kap. 5 § andra stycket och 28 kap. 6 § första stycket med undantag för ikraftträdandebestämmelsen,

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om införande av samhällstjänst som en självständig påföljd,

2. Kontraktsvård (mom. 3)

Karin Ahrlund (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Elving Andersson (c), Göran Ericsson (m) och Lars Sundin (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 22 med rubriken "Allmänt" och slutar på s. 28 med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att det i och för sig är tillfredsställande att regeringen nu har lagt fram ett förslag om att införa kontraktsvård som en del i påföljdssystemet. Emellertid måste förslaget anses otillräckligt, främst därför att det inte innebär att kontraktsvård förenas med ett villkorligt fängelsestraff.

Frivårdskommittén, som uttalade sig till förmån för kontraktsvård, ansåg att en sådan påföljdsform borde kopplas till villkorligt fängelse. Ett sådant system har enligt utskottets mening flera fördelar. En är att möjligheterna blir större för att kontraktsvård skall fungera som ett alternativ enbart till fängelse. Att brottsligheten förskyller fängelse skulle nämligen i så fall vara en förutsättning för att påföljdsformen skulle kunna komma i fråga.

En annan fördel skulle vara att påföljdens allmänpreventiva effekter skulle avsevärt stärkas till följd av det konkreta straffhot som genom det villkorliga fängelset vilar över lagöverträdaren. Tack vare det utmätta fängelsestraffet skulle också proportionaliteten mellan brottet och straffet markeras.

En ytterligare fördel med kontraktsvård kopplad till villkorligt fängelse ligger enligt utskottets mening i att det villkorligt medgivna anståndet skulle kunna förverkas i sin helhet vid ett kontraktsbrott. Någon avräkning av vad som har verkställts i form av undergången kontraktsvård skulle i princip inte behöva ske. Vidare skulle i förekommande fall en dom på villkorligt fängelse kunna innebära en större press på en missbrukare att genomföra vården genom att han hela tiden vet vad han riskerar vid ett misslyckande. Ett system med villkorligt fängelse innebär dessutom att kontraktsvården på ett snabbt och enkelt sätt kan omvandlas till ett ovillkorligt fängelsestraff.

Utskottet vill vidare beträffande den av regeringen föreslagna ordningen uttala att om kontraktsvård skall förekomma inom ramen för en föreskrift vid skyddstillsyn det är osäkert om kontraktsvård över huvud taget kommer att fungera som ett alternativ till fängelsestraff. Risker är nämligen som utskottet ser det att kontraktsvården i stället kommer att användas för att skärpa en skyddstillsyn som ändå skulle ha ådömts lagöverträdaren.

Utskottet anser således i likhet med flertalet remissinstanser och flera motionärer att kontraktsvård skall kopplas till ett villkorligt fängelsestraff. Genom en sådan ordning framförs ett klart och entydigt budskap att kontraktsvården utgör ett förtroende som visas den dömda. En annan brist i regeringens förslag som utskottet inte kan undgå att framhålla är vidare att kontraktsvård skall få förekomma även i fall där påföljden annars skulle ha blivit fängelse i ett år eller mer. Vid så långa fängelsestraff rör det sig regelmässigt om mycket allvarlig brottslighet, och i sådana fall måste allmänpreventiva hänsyn och medborgarnas intresse av skydd mot brott väga särskilt tungt.

Med hänvisning till nu redovisade synpunkter finner utskottet att regeringens förslag till kontraktsvård inte bör godtas. Enligt utskottets mening bör i stället regeringen återkomma till riksdagen med förslag till ett system med kontraktsvård och villkorligt fängelse i enlighet med vad utskottet förordar i det föregående. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottets inställning innebär att propositionen i här behandlad del skall avslås av riksdagen, att avslagsyrkandena i motionerna 113, 114, 117, 118 och 120 skall bifallas samt att syftet med motionerna 612 och 808 i här behandlad del blir väsentligen tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *kontraktsvård m. m.*

att riksdagen med bifall till motion 1986/87:Ju113 i denna del (yrkande 2), motion 1986/87:Ju114 i denna del (yrkande 1), motion 1986/87:Ju117, motion 1986/87:Ju118 i denna del (yrkande 1) och motion 1986/87:Ju120 i denna del (yrkande 1) samt med anledning av motion 1985/86:Ju614 i denna del (yrkande 12), motion 1985/86:Ju616 i denna del (yrkande 3), motion 1986/87:Ju115, motion 1986/87:Ju116, motion 1986/87:Ju119 i denna del (yrkande 1 delvis),

motion 1986/87:Ju121, motion 1986/87:Ju610, motion 1986/87:Ju612 i denna del (yrkande 5), motion 1986/87:Ju802 i denna del (yrkande 12 och yrkande 13 delvis) och motion 1986/87:Ju808 i denna del (yrkande 18),

JuU 1986/87:32

dels antar 38 kap. 3 § första stycket, 6 § andra stycket, 8 § och 9 § i det i moment 1 nämnda lagförslaget med den ändringen att lagrummen erhåller följande som *Utskottets förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Utskottets förslag

38 kap.

3 § första stycket

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 6 § upptages av den rätt som först avgjort det mål vari meddelats villkorlig dom.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, *eller vid den rätt som först avgjort det mål vari skyddstillsyn ådöms.*

6 § andra stycket

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 28 kap. 11 § *första och andra styckena*, är underrätt domför med en lagfaren domare.

8 §

I mål om åtgärd enligt 2 § eller 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall underrätt lämna den dömda tillfälle att yttra sig. Begär han att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda lämnas tillfälle att yttra sig där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § *första och andra styckena* får beslutas utan att tillfälle *bereds* den dömda att yttra sig.

9 §

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § *tredje* stycket, 28 kap. 11 § *första och andra styckena* eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 6 § upptages av den rätt som först avgjort det mål vari meddelats villkorlig dom.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam.

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 28 kap. 11 §, är underrätt domför med en lagfaren domare.

I mål om åtgärd enligt 2 § eller 27 kap. 5 § *tredje* stycket eller 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall underrätt lämna den dömda tillfälle att yttra sig. Begär han att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömda lämnas tillfälle att yttra sig där så är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § *får* beslutas utan att tillfälle *bereds* den dömda att yttra sig.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § *tredje* stycket, 28 kap. 11 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

dels avslår det i moment 1 nämnda lagförslaget — i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan ovan,

JuU 1986/87:32

dels avslår övriga i propositionen framlagda lagförslag,

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om ett nytt förslag om kontraktsvård i kombination med villkorligt fängelse,

3. Ikraftträdande (mom. 4)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Elving Andersson (c), Göran Ericsson (m) och Lars Sundin (fp) anser — under förutsättning av bifall till reservation 2 —

dels att den del av utskottets yttrande på s. 29 som börjar med "Med hänvisning" och slutar med "motion 118" bort ha följande lydelse:

De föreslagna lagändringarna bör enligt utskottets mening inte träda i kraft förrän den 1 januari 1988. Detta överensstämmer delvis med ett yrkande i motion 118.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *ikraftträdande*

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1986/87:Ju118 i denna del (yrkande 4) för det i moment 1 nämnda lagförslaget beslutar en ikraftträdandebestämmelse av följande lydelse: Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

4. Fritidsfängelse (mom. 5)

Björn Körlof (m), Sven Munke (m) och Göran Ericsson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 28 med "Enligt departementschefen" och slutar på s. 29 med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Fritidsfängelse kan förekomma i form av nattfängelse och veckoslutsfängelse. Båda dessa typer av frihetsberövanden förekommer på vissa håll utomlands. Nattfängelse innebär att den dömda på kvällar och nätter är intagen i anstalt men vistas ute i samhället under dagtid. Veckoslutsfängelse innebär att frihetsberövande bara äger rum under veckosluten.

Enligt utskottets mening har fritidsfängelse flera fördelar jämfört med ordinärt fängelse. Genom att ingreppet för den dömda begränsas minskar de negativa effekterna av frihetsstraffet. Viktigare är dock att fritidsfängelse jämfört med andra alternativ till frihetsstraff har den fördelen att den allmänpreventiva effekten av straffet är relativt hög.

Fritidsfängelse skulle enligt utskottets mening — inte minst av allmänpreventiva skäl — fylla ett särskilt behov när det gäller yngre brottslingar som gjort sig skyldiga till inte alltför allvarlig brottslighet. I nuläget saknas inte sällan en lämplig påföljd för denna kategori, som ofta i stället erhåller åtalsunderlåtelse eller vård enligt socialtjänstlagen.

Enligt utskottets mening bör regeringen framlägga förslag till riksdagen om införande av fritidsfängelse i enlighet med vad utskottet förordat i det föregående. Detta bör riksdagen — med bifall till här ifrågavarande motionsyrkanden — som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *fritidsfängelse*

att riksdagen med bifall till motion 1986/87:Ju113 i denna del (yrkande 1) och motion 1986/87:Ju120 i denna del (yrkande 2 delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Propositionen m. m.	1
Propositionens lagförslag	2
1. Lag om ändring i brottsbalken	3
2. Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt	10
3. Lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken	11
4. Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.	12
5. Lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.	14
Motionerna	15
Utskottet	17
Inledning	17
Propositionens huvudsakliga innehåll	18
Samhällstjänst	18
Kontraktsvård	21
Allmänt	21
Tillämpningsområdet	24
Konstruktionen	26
34 § KvaL	28
Fritidsfängelse	28
Ikraftträdande	29
Övrigt	29
Utskottets hemställan	29
Reservationer	31
1. Samhällstjänst (mom. 1) (fp, m, c)	31
2. Kontraktsvård (mom. 3) (fp, m, c)	32
3. Ikraftträdande (mom. 4) (fp, m, c)	35
4. Fritidsfängelse (mom. 5) (m)	35